

Nr 155.

Av herr **von Koch**, om införande i skolorna av halvdagsledighet för friluftsliv.

Ingen torde bestrida betydelsen av att skolungdomens fysiska fostran tillgodoses. Icke allenast ligger detta i samhällets intresse, utan föräldrarna ha även rätt att kräva, det jämsides med barnens teoretiska skolundervisning en sund fysisk fostran bibringas dem. Det gamla uttrycket en sund själ i en sund kropp äger alltjämt giltighet.

I vårt land ha redan tidigt framställningar gjorts i denna riktning. Det må t. ex. erinras om den skrivelse, som rikets ständer avlät till Kungl. Maj:t den 20 februari 1858, vari framhölls »nödvändigheten därav, att den offentliga uppfostran hädanefter komme att avse den kroppsliga utvecklingen mera, än dittills varit fallet».

Under trycket av den teoretiska undervisningens ständigt ökade utrymmesfordringar har emellertid den fysiska fostran blivit i ofta ödesdiger grad tillbakasatt. Befaras kan, att härigenom många elever blivit utsatta för överansträngning, och att folkhälsan i längden därav skall taga skada. Det är egentligen allenast i ett avseende, som behovet av kroppsövningar blivit tillgodosett i skolorna, nämligen genom den obligatoriska gymnastiken, vilken alltsedan Lings dagar med rätta givits en framträdande plats i svenska skolor. Däremot har man icke i motsvarande grad beaktat behovet av friluftsliv och lek samt sysselsättningar i skog och mark, såsom en motvikt till studieliv och stillasittande. Väl är det sant, att intresset för idrott under senare år ofantligt brett ut sig, men det är dock endast en ringa del av skolungdomen, som tager aktiv del i idrottslivet — väl i regel blott de fysiskt bäst utrustade eller de socialt lyckligast lottade bland lärjungarna. Stora skaror av dem, som bäst skulle behöva kroppslig härdning, stå utanför idrottsrörelsen. Under de långa lästerminerna är det i regel endast å söndagar, som någon längre tid kan ägnas åt vistelse i det fria, och beklagligtvis försumma många ungdomar även då att stärka sig genom lek och idrott.

Det må emellertid erinras, att lekens och idrottens betydelse bör ses ej blott ur hälsosynpunkt — den har desslikes ett pedagogiskt och moraliskt ändamål. I lekens och idrottens natur ligger, såsom framhållits av skolkommissionen, att de kräva ett stort mått av personlig frihet för sina utövare. De lämna rikligt utrymme för lärjungarnas egna initiativ, bjuda ofta tillfälle till val mellan olika alternativ och kräver inbördes samverkan

för uppnåendet av ett gemensamt resultat. De erbjuda ock, ej minst under utflykter i skog och mark, osökta tillfällen att visa prov på rådhighet, på inbördes hjälpsamhet, på ansvarskänsla gent emot kamrater, på ledarebegåvning. Det har med fullaste rätt sagts om leken, att den har stor betydelse för utvecklingen av barnets sociala egenskaper. Detsamma gäller förvisso om idrott och annat friluftsliv under sakkunnig ledning. En viktig grundskillnad förefinnes mellan undervisningen i gymnastik å ena sidan och lek och idrott å den andra. I det förstnämnda ämnet är det i huvudsak en serie kommandoord, som skall åtlydas, i de båda senare lekens och idrottens regler och lagar.

Det vore givetvis idealet, om en hel dag i varje vecka kunde ägnas åt denna del av uppfostran och exempel saknas ju icke i utlandet, t. ex. i England, att man anslår hela lördagen till idrottsliv under sakkunnig ledning. Kan emellertid icke ännu detta mål nås, vore i allt fall mycket vunnit, om *tills vidare en halv dag i veckan* kunde anslås till idrotts- och friluftsliv.

Det är otvivelaktigt, att från såväl ungdomens som föräldrarnas sida sedan länge förefinnes en stark önskan i en dylik riktning, en önskan, vilken stödes av den medicinska vetenskapen. Så uttalade Svenska läkarsällskapet år 1920 bl. a., att en dag i veckan borde lektionerna efter frukostlovet helt ägnas åt utbildning i lek och idrott. Så mycket angenämare är det därför att kunna konstatera, att från skolans sida numera knappast torde resas något motstånd mot att tillgodose det nyss antydda behovet. I skolkommissionens betänkande, som även upptager ett kapitel om fysisk fostran, uttalas, att en föreskrift borde lämnas om *att en halv dag efter frukostlovet en gång i veckan*, i regel å lördagen, borde lämnas fri från lektioner och anslås till idrottsövningar, utflykter, praktiska arbeten i det fria o. s. v. Det är anmärkningsvärt, att kommissionen icke ensidigt velat begränsa ledighetens användning till idrottsövningar. Den rekreation och motvikt mot det intellektuella arbetets ansträngningar, som med ledigheten avses, kan, enligt kommissionen, jämväl åvägabringas genom annat friluftsliv, t. ex. utflykter i skog och mark, varvid ock sådana idrotter kunna övas, som fordra större utrymme, ävensom orienteringsövningar. Likaledes synas exkursioner i ena eller andra syftet med fördel kunna emellanåt omväxla med idrottsövningarna och utflykterna. Även praktiska arbeten i det fria, t. ex. anläggning och underhåll av lek- och idrottsplatser, skogsplantering, trädgårdsarbete samt andra stärkande och nyttiga sysselsättningar i det fria torde mångenstädes visa sig lämpliga. Såmedelst skulle den ifrågavarande ledigheten även kunna bidra att lära de unga att genom omedelbar kontakt med naturen uppskatta kroppsarbetets värde och samtidigt bibringa dem kärlek till och kunskap om naturen på ett sätt, som eljest icke skulle föreligga.

Kommissionen förutsätter, att ledningen av de unga under denna fritid utövas, förutom av skolans gymnastiklärare, av därför lämpliga lärare vid

respektive skola, vilka för ändamålet erhållit särskild utbildning. Genom lärarnas aktiva deltagande skulle en livligare förståelse kunna hos ungdomen väckas för den fysiska fostrans stora betydelse i skolans liv, samtidigt med att de förra till båtnad för sin uppfostrande och undervisande verksamhet skulle sättas i tillfälle att komma i närmare personlig kontakt med sina lärjungar. De äldre, för ändamålet lämpade lärjungarna, skulle även kunna utväljas såsom biträdande ledare, vilket även ur uppfostringssynpunkt är synnerligen önskvärt, då därigenom osökta tillfällen erbjuda sig för utveckling av lärjungarnas förmåga av självdisciplin, självstyrelse och överhuvud ordnad samverkan under gemensamt ansvar.

Vad beträffar deltagandet i här föreslagna idrottsövningar och utflykter, har kommissionen ansett lämpligt, att detta göres obligatoriskt för samtliga lärjungar i realskolan] och gymnasiets första ring samt å flickskolan motsvarande stadium. För gymnasiets andra och tredje ringar har emellertid med hänsyn till lärjungarnas åldersutveckling och mera utpräglade intresseläggning samt arbetets mera självständiga inriktning å detta skolstadium ett sådant deltagande icke funnits lämpligen böra obligatoriskt fastslås. Blott i den mån ledigheten ifråga disponeras för exkursioner, gemensamma för en hel klass, torde avgörande skäl få anses tala för att samtliga lärjungar häri deltaga. Detsamma torde gälla flickskolans högsta klass. Emot denna frivillighet i de högsta klasserna kan dock även vissa betänkligheter anföras,³ och ett par medlemmar av kommissionen ha därför reserverat sig på denna punkt.

Den viktiga frågan, hur den nu antydda halvdagsledigheten skall kunna åvägabringas utan någon inknappning av antalet lektioner per vecka, har naturligtvis varit föremål för kommissionens noggranna övervägande. Kommissionen anser, att målet, utan större förändringar i skolplanen och med undvikande av arbetstidens alltför betungade utökning under övriga veckodagar, skall kunna ernås huvudsakligen genom en mindre *förkortning av tiden för vissa lektioner*.

När sålunda från sakkunnigt skolhåll icke förefinnes några betänkligheter att tillmötesgå det allmänna och länge närda kravet på halvdagsledighet för friluftsliv, synes den frågan ligga nära, om icke detta krav skulle kunna tillgodoses *redan innan* den stora skolreformen på det ena eller andra sättet blir en verklighet. Givetvis föreligga samma önskemål ifråga om folkskolornas som för läroverkens barn. Om, såsom ovan framhållits, den nu antydda åtgärden ur många synpunkter kan sägas bliva av stor betydelse för de ungas fostran och framtida hälsa, torde alla skäl tala för att genomföra densamma snarast möjligt och alldeles oberoende av skolreformen i övrigt, så att åtminstone denna lilla, men viktiga del av densamma kan bliva även den nuvarande skolgenerationen till båtnad. Detta torde utan svårighet kunna ske därigenom, att Kungl. Maj:t vidtager sådana ändringar i avseende på organisationen av undervisningen i rikets samtliga skolor, att en halvdagsledighet kan erhållas. Troligen komma dock till en början någon

svårighet att yppa sig att erhålla tillräckligt antal lämpliga lärare för ändamålet, och måhända måste därför i de större skolorna den lediga tiden till en början förläggas till skilda dagar och tider för olika klasser eller klassgrupper. Efter hand bör emellertid möjlighet avvägbringas att ordna saken på det sätt, som ur alla synpunkter torde vara fördelaktigast, nämligen *att halvdagsledigheten förlägges till lördagen efter frukostrasten*, dock med möjlighet att vid ogynnsam väderlek välja en annan dag. Ju förr åtgärder vidtagas för att förverkliga detta mål, desto hastigare och allmännare skall halvdagsledighetens åsyftade hygieniska och pedagogiska verkningar bliva uppenbara.

Under åberopande av vad ovan anförts och under hänvisning till skolkommissionens förslag i frågan, tillåter jag mig därför hemställa,

att riksdagen ville besluta, att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande om icke genom ändringar i vederbörande undervisningsplaner för skolorna kunde uppnås, att för samtliga elever i rikets ungdomsskolor bereddades halvdagsledighet för friluftsliv.

Stockholm den 22 januari 1926.

G. H. von Koch.